

Доліна Д.Є.

Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв

РУШІЙНІ СИЛИ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ 2013–2014 РОКІВ В УКРАЇНІ

Метою статті є визначення характеру рушійних сил Революції Гідності 2013–2014 років в Україні та узагальнення їх ролі в протестних акціях в ході революції, наслідки якої даватимуться взнаки ще не одне десятиліття – як у геополітичному вимірі, так і у внутрішніх соціально-політичних відносинах.

*Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених проблемі рушійних сил в Революції Гідності, зокрема Р. Балабан, І. Бекешкіної, М. Винницького, О. Гараня, Т. Денисюк, Г. Жекало, О. Кавиліна, О. Кривітченко, В. Крисаченко, О. Покальчука, С. Шабко та ін. свідчить про потребу подальшого поглибленого вивчення проблеми, а саме ролі рушійних сил в революційних перетвореннях. До вибору теми статті нас спонукала також необхідність осмислення й збереження в колективній пам'яті подій, під час яких сотні людей заплатили життям за свій вибір та активну громадянську позицію. **Методологія дослідження** базується на застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема термінологічного, системного підходу, аналізу, синтезу, логічного методу, методу візуалізації результатів дослідження. **Наукова новизна** роботи полягає у визначенні рушійних сил Революції Гідності та узагальненні поглядів науковців щодо їх ролі в революційних процесах та значенні для наслідків революції. **Висновки.** Для сучасного українського суспільства критично важливо розуміти суть Революції Гідності та її рушійні сили, серед яких були середній підприємницький клас, студентська молодь та представники всіх соціальних верств, що висловили невдоволення існуючим режимом та відмовою влади від євроінтеграційного курсу України. Особливо високою була активність молодіжних рухів і організацій, які підтримували євроінтеграційні прагнення України, відзначилися в пропаганді європейських та демократичних цінностей у суспільстві. Молодь стала основним елементом протесту проти згорання євроінтеграції, відстояла перспективи входження України до євроатлантичного простору. Аналіз ролі рушійних сил дозволяє спростувати міфи про Революцію Гідності як щось, що було привнесене і спровоковане Заходом, а також розвіяти стереотипи про революційні зміни як державний переворот.*

***Ключові слова:** Революція Гідності, Євромайдан, характер революції, протестне протистояння, рушійні сили революції, студентська молодь.*

Постановка проблеми. Вибір теми полягає у необхідності визначення та осмислення характеру рушійних сил Революції Гідності 2013–2014 років в Україні, що й через десятиліття, яке відділяє нас від її подій, не мають на сьогодні однозначного тлумачення та оцінок. Революція Гідності сприймається як масштабне, але ще не повністю досліджене явище. Значимість і масштаб події, зумовлюють необхідність її всебічного осмислення й дослідження та збереження в історичній пам'яті, що й спонукало нас до вибору теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До висвітлення Революції Гідності, характеристики різних сторін цієї масштабної події зверталося чимало науковців-дослідників, публіцистів, безпосередніх учасників подій тощо з різними, часом контрверсійними оцінками. Соціальна і політична структура протестувальників на основі соціологічних досліджень надає І. Бекешкіна [2].

Серед науковців слід назвати праці Олексія Гараня, який характеризує події революції як мирний протест, який переріс у повстання. При цьому Майдан не став соціальною революцією, бо не привів до кардинальних змін у соціальному фундаменті [Цит. за: 9, с. 19]. М. Винницький, відзначає важливу роль українського середнього підприємницького класу [3, с. 58]. Що спонукало представників підприємницького класу до революційних дій пояснює соціальний психолог О. Покальчук [13]. Про важливість для Революції Гідності студентського руху опору проти існуючого режиму стверджує Г. Жекало [6]. О. Кавилін підкреслював, що рушійною силою майдану стала освічена молодь, студенти, які вбачали перспективи розвитку України після інтеграції до ЄС [8, с. 104]. С. Шабко вважає, що політична активність молоді проявила себе через інтернет [Цит. за: 7, с. 363]. О. Кривітченко стверджує, що «після 30-го листопада

можна говорити про зміну акцентів у риторичі протестувальників, коли основна вимога щодо підписання асоціації з ЄС змінюється на вимогу відставки уряду та через зміну форм протестів від ненасильницьких на насильницькі» [10, с. 70]. Т. Денисюк визначає найбільш мобільним підрозділом Євромайдану «Автомайдан» [5]. На противагу «Майдану» влада сформувала з маргінальної молоді організовані групи, які отримали назву «Антимайдан». Їх провокаційну діяльність висвітлюють у своїх дослідженнях В. Крисаченко [11] та Р. Балабан [1, с. 129].

Постановка завдання. Мета статті – визначити характер рушійних сил Революції Гідності 2013–2014 років в Україні та узагальнити їх роль в протестних акціях в ході революції.

Виклад основного матеріалу. Революція Гідності, яку також називають «Євромайдан» та «Майдан», була наймасштабнішою подією в новітній історії України щодо обстоювання українськими громадянами своїх прав людини та громадянина. Майдан, що вибухнув як масовий мирний протест, завершився кровопролиттям і загибеллю більше ніж сотні беззбройних протестантів. І це була кривава прелюдія до війни, яку одразу після Майдану розпочала Російська федерація проти України, рішуче незгодної з наступом «руського міра».

Рушійною силою протесту були громадяни з різних соціальних прошарків та географічних регіонів. Згідно з соціологічними опитуваннями, проведеними Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва в грудні 2013 року (коли Майдан ще не був структурованим і професіоналізованим), протестувальники склалися з мешканців Києва і приїжджих у співвідношенні 50:50. Абсолютна більшість приїжджих учасників (92%) заявили, що приїхали самостійно, і лише 6% приїхали завдяки організації громадськими рухами або організаціями, та 2% – за сприяння політичних партій. Більшість учасників Майдану (92%) не належала до жодних партій чи громадських організацій. Членами партій були 4%, 3,5% належали до громадських організацій, і 1% – до громадських рухів. Середній вік учасника Майдану становив 36 років (38% – від 15 до 29 років, 49% – від 30 до 54 років, 13% – 55 років і старше). За рівнем освіти на Майдані переважали люди з вищою освітою (64%), з середньою та середньою спеціальною освітою – 22%, з незакінченою вищою – 13%, і менше 1% мали неповну середню освіту. За професійною зайнятістю серед учасників найбільшу групу становили спеціалісти з вищою освітою

(40%), студенти (12%), підприємці (9%), пенсіонери (9%), керівники (8%) та робітники (7%) [2].

Така соціальна і політична структура протестувальників свідчить про те, що на Майдані домінувало покоління людей між 30 і 40 роками життя. Це покоління ще пам'ятає агонію радянської імперії, горбачовську перебудову, пізнало західний світ і його можливості для себе і своїх дітей. На його основі формувався український середній клас. М. Винницький, відзначаючи важливу роль цього українського підприємницького класу, писав: «Підприємливі фірми, що діяли в основному у сфері послуг і становили понад 60 відсотків внутрішнього валового продукту породили новий соціально-економічний «клас» професіоналів, зосереджених у великих містах і зайнятих у сфері освіти, інформаційних технологій, розваг, консалтингу тощо. Саме цей «буржуазно-креативний клас» виступив проти неофеодальних структур і практик режиму Януковича. Представники цього класу організували Автомайдан і фінансували добровольчий рух, коли територіальна цілісність країни опинилася під загрозою [3, с. 58–59]. Соціальний психолог О. Покальчук пояснює, що спонукало представників підприємницького класу до революційних дій. Він зазначає, що «науковці почали відстежувати, що революції відбуваються не тоді, коли люди живуть дуже погано, а коли їхні умови життя покращуються. Це не бунт голодних (бо зубожілий народ не здатний на зміни), а бунт тих, хто вже скуштував кращого життя і тепер прагне ще. От тоді й відбуваються революції й перевороти» [13].

Друге місце серед протестувальників (38 відсотків) становила молодь. Зростання напруги в суспільстві у 2013 році призвело до активізації молодіжних рухів і організацій, включаючи націоналістичні. Обставини, в яких вони опинилися, створили основу для їх подальшого посилення і певною мірою радикалізації. Це є ключовим аспектом у характеристиці молодіжних та студентських рухів України під час Революції Гідності. Їхня політична активність проявлялася переважно через протестні дії, а не через конструктивні підходи.

У 2013–2014 рр. активізувалися молодіжні рухи за євроінтеграцію. Молодіжні рухи та організації, які підтримували євроінтеграційні прагнення України, активно діяли в інформаційному просторі. Їхнім головним завданням було поширення європейських та демократичних цінностей у суспільстві. За підтримки ряду політичних сил організувалися конференції, форуми та зібрання, на яких обговорювалися перспективи інтеграції

до євроатлантичного простору. З 21 листопада 2013 року молодь стала ключовим елементом протесту проти припинення євроінтеграції.

Це ровесники української незалежності, а входження їх в доросле життя співпало з періодом формування авторитарного режиму Януковича, скочування країни в економічну прірву і до фатального узалежнення від Росії. Для них Європа означала демократію, суспільну справедливість і громадянські свободи.

В авангарді Революції Гідності були футбольні фанати (ультрас), що стали одними з найбільш організованих молодіжних груп, які виявили приголомшливу солідарність та національну гордість. Найрадикальнішими були фани київського «Динамо», дніпровського «Дніпра», львівських «Карпат», донецького «Шахтаря», луганської «Зорі» та харківського «Металіста». Під час протестів вони популяризували гасло «Від Луганська до Карпат фанат фанату друг і брат!».

Іншою, найбільш активною групою стала студентська молодь, яка виступила як організований рух та як члени окремих організацій. Студенти виявили себе як основна рушійна сила та енергія Революції Гідності, однією з важливих цілей якої була інтеграція України в Європу.

Г. Жекало зазначає, що Революція Гідності розпочалася саме зі студентського руху опору проти існуючого режиму як протест, спровокований відступом політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на європейську інтеграцію та подальшою протидією цьому курсу [6, с. 12].

З листопада 2013 р. студентський рух набув нових масштабів і став організованішим. Створення Студентської координаційної ради Майдану (СКР) як основного органу, що регулював діяльність студентських організацій на Майдані та виконував роль центру захисту прав студентів, що свідчило про високу організованість студентства. Згодом, у міру розвитку революційних подій, рада виконувала функцію мобілізації студентської молоді для захисту Майдану.

О. Кавилін підкреслював, що рушійною силою майдану стала освічена молодь, студенти, які вбачали перспективи розвитку України після інтеграції до ЄС [8, с. 104]. Незважаючи на різноманітність політичних та світоглядних переконань молоді, під час Революції Гідності вони змогли координувати свої дії, працювати разом і діяти як організована система.

Під час Євромайдану чітко простежуються наміри молодого покоління активніше долучатися до політичних процесів. Одним із мотива-

ційних чинників, якими керувалися молоді люди, виходячи на Майдан, було бажання обстояти своє право жити в демократичній європейській державі.

Чимало з них співпрацювали з політичними партіями або були частинами їхніх структур, що робило їх важливим кадровим ресурсом. Інші організації, такі як Національний альянс, Демократичний альянс, Українська студентська спілка та ряд інших студентських груп, також активно розгорнули власну діяльність. В порівнянні з 2004 роком, всеукраїнський молодіжний рух став більш організованим, створивши власні механізми координації, зокрема через соціальні мережі. Шкабко С. вважає... Відповідно політична активність молоді проявила себе через інтернет [Цит. за: 7, с. 363]. Онлайн-об'єднання стали основою для нового типу політичної участі громадян в Україні. Молодь поступово згуртовується навколо великих добровільних груп, метою яких є захист та підтримка Майдану. Серед таких організацій слід відзначити «Самооборону Майдану» та «Євромайдан SOS». Радикальніші молодіжні групи приєднувалися до націоналістичних організацій, таких як УНА-УНСО, «Білий молот», «Правий Сектор». Саме члени цих груп, переважно віком 18-35 років, стали першими добровольцями у російсько-українській війні. Це свідчить про готовність молодіжних рухів та молоді загалом реагувати на складні соціальні виклики та шукати ефективні рішення для їх подолання.

На Майдані склалося протестне, суто українське ноу-хау – Автомайдан. Він виник стихійно у першу добу після розгону силовиками «студентського Майдану» в ніч на 30 листопада [12, с. 13]. Цей організаційний підрозділ Майдану займався пікетуванням маєтків можновладців, блокуванням окремих об'єктів, а також захистом активістів і об'єктів від нападів «тітушок». До Автомайдану приєдналися численні автомобілісти, велосипедисти та люди без власних транспортних засобів, яких брали на борт власники автомобілів. Т. Денисюк описує Автомайдан як мобільний підрозділ Євромайдану, акції якого об'єднали сотні автомобілів з усієї України [5]. Наймасштабнішими були автопробіги до замських маєтків представників влади (Межигір'я, Конча-Заспа, Пуща-Водиця) та пікетування ДАІ. Варто зазначити, що активісти Автомайдану стали жертвами жорстокого переслідування з боку «тітушок» і силовиків, що включало знищення автомобілів і викрадення людей.

На противагу «Майдану» влада організувала групи з маргінальної молоді, метою яких було запобігти масовим протестам і провокаціям.

Ці групи, які діяли за винагороду, провокували внутрішню дестабілізацію і стали інструментом корумпованих сил для задоволення їхніх інтересів. Це створювало загрозу соціальної конфронтації в Україні та розділення суспільства на «своїх» і «чужих». Уже 4 грудня Партія регіонів організувала мітинг під назвою «Антимайдан», на який було привезено близько 15 тисяч осіб, що викликало штучне протистояння між протестувальниками і їхніми опонентами, які отримали назву «тітушки». Термін «тітушки» з'явився ще під час акції «Вставай, Україно!» у Києві, коли до протистояння між мітингувальниками і представниками правоохоронних органів були залучені найняті кримінальні елементи і спортсмени з закритих спортивних клубів. Назва походить від прізвища одного з лідерів таких найманців – Вадима Тітушка з Білої Церкви, який 18 травня 2013 року напав на двох журналістів. Р. Балабан визначає цей термін як «людей, які за гроші беруть участь у політичних акціях, не маючи жодної власної позиції» [1, с. 129]. На відміну від молодіжних рухів демократичного, проєвропейського чи націоналістичного характеру, проросійські та антимайданівські рухи були залежні від конкретних осіб і не мали власних цілей.

Характерною рисою революції була взаємозалежність між спробами влади припинити протести та зростанням опору з боку населення. Чим жорсткішою була реакція влади на протестувальників, тим більш чисельним і організованим ставало протистояння. Тобто влада сама підштовхувала людей до активізації спротиву, до активізації політичного життя, до боротьби за українську державність.

Підтримку Майдану надали протестні виступи по всій Україні. Виступи, що переломили ситуацію на користь протестувальників, відбулися у всіх областях, крім Донецької та АР Крим, 22–27 січня проходили мітинги на підтримку «Революції Гідності», були захоплені десять облдержадміні-

страцій: Київську, Житомирську, Хмельницьку, Рівненську, Тернопільську, Чернівецьку, Івано-Франківську, Львівську, Закарпатську, Волинську. Основними закликами на майданах були такі гасла, як: «Зека геть!», «Молодь нації за Євроінтеграцію!» та інші. Також лунали лозунги національного характеру, зокрема: «Україна – понад усе!», «Слава Україні! – Героям Слава!», «Слава нації – смерть ворогам!».

Це надало Революції Гідності загальнонародного характеру і спростовує міфи та всілякі інформаційні вкиди про державний переворот, що нібито стався в Україні, які активно поширюються російською пропагандою, щоб чинити тиск на українське політичне керівництво та впливати на громадську думку.

Слід зазначити, що завдяки активним діям та спротиву розглянутих нами рушійних сил революції відбулося фактично, як зазначав П. Порошенко «друге народження незалежності України, коли сотня найкращих українських хлопців і дівчат незалежно від того, якої вони були національності й громадянами якої країни вони були, віддали своє життя для того, щоб народилася нова країна та новий народ» [4].

Висновки. Сьогодні для українського суспільства є важливим осмислення характеру Революції Гідності та її рушійних сил, якими виступили середній підприємницький клас, молодь, зокрема студентська, та представники усіх прошарків населення, невдоволених існуючим режимом та відмовою влади від євроінтеграційного поступу України. Важливою рушійною силою протесту стала молодь – покоління, яке виросло в умовах формування авторитарного режиму Януковича та економічної стагнації та прагнуло до демократичних змін і суспільної справедливості. Усвідомлення ролі основних рушійних сил спростовує нав'язані міфи щодо революції, як привнесеної і спровокованої Заходом, та поширені стереотипи щодо революційних зрушень як державного перевороту.

Список літератури:

1. Балабан Р. Майдан як політичний інститут. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2015. Вип. 2 (76). С.113–131.
2. Бекешкіна І. Від Майдану-табору до Майдану-січі: що змінилося? [Електронний ресурс]. URL: <http://www.dif.org.ua/ua/events/vid-ma-zminilosj.htm>
3. Винницький М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз революції Гідності. Львів : *Вид-во Старого Лева*, 2023. 560 с.
4. Виступ Президента Петра Порошенка на прес-конференції 29 грудня 2014 року [Електронний ресурс] URL: www.president.gov.ua/news/31999.html
5. Денисюк Т. Лінгвістика кризи: неологізми у засобах масової інформації у період подій Євромайдану [Електронний ресурс] URL: <http://www.symposium.hol.es/gallery/denysiuk.pdf>.
6. Жекало Г.І. Особливості політичних протиріч та конфліктів у сучасній Україні. URL: <http://lgaki.info/g-i-zhekalov-m-ivano-frankivsk-osoblivosti-politichnih-protirich-takonfliktiv-u-suchasniy-ukrayini>

7. Кавилін О. Динаміка політичної участі молоді в незалежній Україні. *Гілея: політичні науки*. Київ, 2015. Вип. 95. С. 361–364.
8. Кавилін О.А. Інституціоналізація політичної молоді в сучасній Україні. Дис... канд. політ. наук. : 23.00.02. – політичні науки і процеси. Івано-Франківськ, 2016. 220 с.
9. Киридон А. М. Євромайдан – Революція Гідності: причини, характер, основні етапи. *Історична пам'ять*. 2015. Вип. 33. С. 17–32.
10. Кривітченко О. Євромайдан – Майдан як біополітичні спільності нового типу, що самоорганізуються. *Грані*. Дн-к, 2014. № 6 (110). С. 69–74.
11. Крисаченко В. Фурункули Революції Гідності: тітушки, тушки і галайки. URL: https://dt.ua/SOCIUM/furunkulirevoluciyi-gidnosti-titushki-tushki-i-galayki-254187_.htm
12. Народжені революцією. *Українська платформа собор : соціально-політичне видання*. 2014. 10 квітня. № 7 (66).
13. Покальчук О. 2004 рік був для України як перший поцілунок, а 2013 – як перший секс. *Портал і Press.ua: статті*: [Електронний ресурс] URL: https://ipress.ua/articles/oleg_pokalchuk_20https://ipress.ua/articles/oleg_pokalchuk_2004_rik_buv_dlya_ukrainy_04_rik_buv_dlya_ukrainy_

Dolyna D.Ye. DRIVING FORCES OF THE REVOLUTION OF DIGNITY 2013–2014 YEARS IN UKRAINE

The aim of the article is to determine the nature of the driving forces of the Revolution of Dignity in Ukraine during 2013–2014 and to summarize their role in the protest actions during the revolution, whose consequences will be felt for decades to come – both in the geopolitical dimension and in internal socio-political relations.

The analysis of recent research and publications dedicated to the problem of driving forces in the Revolution of Dignity, particularly by R. Balaban, I. Bekeshkina, M. Vynnytsky, O. Haran, T. Denysiuk, H. Zhekalov, O. Kavylin, O. Krivychenko, V. Krysachenko, O. Pokalchuk, S. Shabko, and others, indicates the need for further in-depth study of the problem, specifically the role of driving forces in revolutionary transformations. The choice of the article's topic was also prompted by the necessity to comprehend and preserve in the collective memory the events during which hundreds of people paid with their lives for their choice and active civic position.

The research methodology is based on the application of general scientific and specialized methods of cognition, including terminological, systemic approach, analysis, synthesis, logical method, and the method of visualization of research results. The scientific novelty of the work lies in defining the driving forces of the Revolution of Dignity and summarizing the views of scholars on their role in revolutionary processes and their significance for the consequences of the revolution.

Conclusions. For modern Ukrainian society, it is critically important to understand the essence of the Revolution of Dignity and its driving forces, among which were the middle entrepreneurial class, student youth, and representatives of all social strata who expressed dissatisfaction with the existing regime and the government's refusal to pursue a European integration course for Ukraine. Particularly high was the activity of youth movements and organizations that supported Ukraine's aspirations for European integration, distinguished themselves in promoting European and democratic values in society. Youth became the main element of the protest against the curtailment of European integration and defended the prospects of Ukraine's entry into the Euro-Atlantic space. Analyzing the role of the driving forces allows us to dispel myths about the Revolution of Dignity as something that was imported and provoked by the West and to break down stereotypes about revolutionary changes as a state coup.

Key words: *Revolution of Dignity, Euromaidan, nature of the revolution, protest confrontation, driving forces of the revolution, student youth.*